

SOSYAL HAK İHLALİ-YAZILI BASINDA TUZLA TERSANELERİ

Gözde Yirmibeşođlu
Akdeniz Üniversitesi

ÖZET

Sosyal devletin temel ödevlerinden biri, insan kişiliğinin maddî ve manevî anlamda gelişebilmesi için gerekli koşulları hazırlamaktır. Dolayısıyla devletin en önemli görevi, insanın yaşama ve beden bütünlüğü hakkını güvence altına almaktır. Bu çalışma öncelikle sosyal politikanın en temel ilgi alanlarından biri olan sosyal hak kavramını ücretli istihdamın bir örneği olarak İstanbul'da Tuzla tersanelerinde çalışan işçileri ele alınarak incelemektedir. Çalışmanın amacı, bu işçilerin son dönemde yaşadıkları ve ölüm ya da yaralanmalarla sonuçlanan iş kazaları sonucu maruz kaldıkları ihlalleri ve bu ihlallerin Türk yazılı basınında nasıl temsil edildiğini ortaya çıkartmaktır. Bir başka deyişle, çalışma, Türk yazılı basınında yaklaşık son bir yıl içerisinde Tuzla tersanelerinde yaşanan ve çoğu ölümle sonuçlanan iş kazalarının ele alınış şekillerine de yer vererek konunun incelenme biçimi irdelemektedir. Bu amaç kapsamında konunun ele alınış biçimi merkez solu temsilen Cumhuriyet, ana akımı temsilen Hürriyet, Sabah ve Radikal ve İslamcı sağ kanıttan Zaman gazeteleri incelenerek ortaya konmuştur. Sonuç olarak çalışma, siyasi iktidar ile yakın görüşte olan Zaman gazetesi dışında, incelenen tüm gazetelerin, Tuzla tersanelerinde son dönemde yoğun biçimde yaşanan iş kazası sonucu ölüm ve yaralanmalara büyük yer verdiği ve iş yerlerinde iş güvenliği yasalarının uygulanması yönünde kamuoyu baskısı oluşturacak şekilde iş kazalarını sunduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Tuzla Tersaneleri, Yazılı Basın, İş Kazası, Ölüm ve Yaralanma

ABSTRACT

One of the main duties of social state is to provide the necessary conditions for the physical and psychological improvement of the human beings. Therefore, the most important task of the state is to secure the body and life of the individuals. This study examines the social right concept, a basic interest area of social politics, by investigating the workers of the Istanbul Tuzla docks. The aim of the study is to explore the violations against workers: that is, current work accidents resulting in deaths or injuries. Moreover, it aims at investigating the attitude of the printed media by analysing how they represent the issue. Within this aim, the topic is dealt with by analysing the newspapers such as Cumhuriyet, representing the centre left, Hürriyet, Sabah and Radikal, representing the mainstream approach and Zaman, representing the Islamic right. It is concluded that except for Zaman, all the examined newspapers give great importance to the deaths and injuries as a result of work accidents in Tuzla docks and it is pointed out that work accidents are presented by creating public opinion and pressure in terms of the practice of work security laws.

GİRİŞ

Sosyal hak kavramı, günümüz iktisadi koşullarında belirginliğini koruması gereken bir konudur ve sosyal politika disiplininin yakından ilgilendiği en önemli kavramlardan birisi olarak tartışılmaktadır. Sosyal politika odağına, ücretli istihdamı koyan ve emeğin yeniden üretimi çerçevesinde aile, piyasa ve devlet üçgeninde gerçekleşen ilişkileri siyasi otorite ve kamu örgütlenmesi bağlamında ele alan bir disiplindir. Sosyal politikanın dar ve geniş tanımları yapılmakla birlikte, bir disiplin olarak tanımı üzerinde çeşitli görüşler söz konusudur. Bu nedenle disiplinin önde gelenlerinden Pars Esin, sosyal politika ile ilgili olarak tanım sorununa ve sosyal politikanın sınırlarına bağlanıp kalmaktansa çalışma alanlarını belirlemeyi daha uygun ve gerçekçi bulduğunu belirtmektedir (1982). Türkiye'de bu alanın akademik anlamda bir disiplin olarak incelenmesi açısından en önemli ismi Cahit Talas ise, kendi deyimiyile, sosyal politikanın sıklet merkezine ücretli istihdamı koyarak bunun devlet ve örgütlerle ilişkilerinin kavranması açısından bir disiplin olduğunu vurgulamıştır (1983: 14).

Bu bağlamda sosyal politikanın alanına belli başlı olarak sosyal güvenlik, sosyal haklar, işçi sendikaları, emeği koruyacak ve güçlendirecek yasalar, asgari ücret, toplu sözleşme ve sosyal yardımlar gibi konular girmektedir. Bu belirtilen konuların sadece sosyal politika alanı kapsamında değerlendirilmesi ve kavranması mümkün değildir. Bu nedenle bunların incelenmesinde ekonomi, maliye, siyaset bilimi, hukuk, sosyoloji, psikoloji ve tarih gibi disiplinlerin de analiz içinde yer almasına gereksinim vardır. Toplumsal adalet, toplumsal barış, uyum ve uzlaşma, sosyal politika disiplinine hakim öğeler arasındadır. Bu bütünleştirici ve denge sağlamaya yönelik niteliği nedeniyle sosyal politika hem sol hem de sağ görüş tarafından eleştiri odağı olmuştur. Sol görüş, sosyal politikanın denge üretici önlemleri sonucu oluşan refah devleti kapsamında örgütlü işçi sınıfının devrimci niteliğini azalttığını ve bilincini yanıltıp kapitalist sistemin bir parçası haline getirdiğini savunmaktadır ve bu yönüyle eleştirmektedir. Liberaller ise söz konusu bütünleştirici niteliği nedeniyle, piyasanın kendi kendini düzenleyici kapasitesini engelleyen devlet müdahaleciliği yönünü eleştirmektedirler. Her ne kadar iki ana görüş tarafından yoğun olarak eleştirilse de sosyal politika özet olarak odağına ücretli istihdamı almakta ve işçileri koruma ve güçlendirmeye yönelik önlemleri bir toplumsal denge kapsamında değerlendirmektedir.

Dolayısıyla, bu çalışmada, öncelikle sosyal politikanın en temel ilgi alanlarından biri olan sosyal hak kavramı, ücretli istihdamın bir örneği olarak İstanbul'da Tuzla tersanelerinde çalışan işçileri Cahit Talas'ın terimiyle sıklet merkezine alınarak incelenmektedir. Çalışmanın amacı bu işçilerin son dönemde başlarına gelen ve ölüm ya da yaralanmalarla sonuçlanan iş kazaları sonucu maruz kaldıkları ihlalleri ve bu ihlallere Türk yazılı basınının nasıl yaklaştığını ortaya çıkartmaktır. Bir başka deyişle, çalışma Türk yazılı basınında son bir yıl içerisinde Tuzla tersanelerinde yaşanan ve çoğu ölümlü sonuçlanan iş kazalarının ele alınış şekillerini irdelemektedir.

Genel hatlarıyla bakılacak olursa, sosyal politika disiplini içinde, sosyal refah düzeyinin yükseltilmesi ve bu amaçla piyasanın belirlediği ücret değil, sosyal ücretin kabulü ve piyasanın çizdiği sözleşme değil, sosyal hakları savunan bir sözleşmenin kabulü söz konusudur. Ancak 1950'li yıllardan beri A.B.D. tarafından yönetilen dünya ekonomisi, kendisine entegasyonu oluşturacak ekonomi politikalarını diğer ülkelere, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere kabul ettirip sürdüreceği bir yolda ilerlemektedir. Dolayısıyla sosyal ücret ve sosyal hak gibi sosyal politikanın en önemli unsurları, ihlallere maruz kalmaya mahkûm edilmişlerdir.

Türkiye'nin NATO üyesi olmasıyla başlayan Türkiye-A.B.D. siyasi ve askeri ittifakı sonrasında Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası aracılığıyla ekonomik işbirliği sürecine girilmiştir. Bu süreçte Türkiye ve benzeri ülkelerle ticari ve finansal bağlar kurulmuş ve neo-liberal politikalar olarak adlandırılan ama aslında küreselleşmeci politikalar olarak tanımlanacak olan politikalar bu işbirliğine hâkim olmuştur. Söz konusu politikalar, özellikle 1980 sonrası dönemden itibaren, Türkiye ve benzeri ülkelerde yapısal uyum politikaları adı altında siyasal, ekonomik ve sosyal yapılar üzerinde çok önemli etkiler yaratmaktadır. İzleri kısa vadede silinemeyecek bu etkiler, kapitalist sınıfın çıkarlarına göre şekillendirilmiştir. Bunlardan en önemlisi işçi sınıfının aldığı yaralardır. Bu dönemde en çok tartışılan konu, kamu teşebbüslerinin özelleştirilmesi ve yapısal uyum politikalarının dayatılması sonucunda, sosyal harcamaların işçi sınıfının aleyhine daraltılmasıdır. Küreselleşme sürecinde sermaye birikim sürecini kolaylaştırmak amacıyla, ulusal ve yabancı sermayeyi özendirici uygulamalar getirmenin yanında, işçi sınıfının her türlü hakkını kesintiye ve kısıntıya uğratabilecek hukuksal değişikliklere gidilmiştir. İşçi sınıfının hareket alanını daraltan tüm bu gelişmeler sonucunda, gelir dağılımındaki eşitsizlik artmakta ve işçilerin ve çalışanların yaşam ve çalışma standartlarında önemli ölçüde düşüş görülmektedir.

Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun sunduğu sosyal sermaye kavramı, sermayenin sosyalleşmesi anlamına gelmesi gerekirken sosyal sermayeleşmesi durumuna dönüşmüş ve işçi sınıfının zaten kısıtlı olan sosyal hakları daha da daraltılmıştır. Yeni sunulan sosyal sermaye kavramı kapsamında, insan kaynakları yönetimi adı altında, yeni bir alan türetilmiştir. Bu kavramın kapsama alanı ise firmaların kârlılık ve rekabet üstünlüklerini artırma ve sürdürme stratejileridir. Bir başka deyişle, rekabet ve kâr üstünlüğü amacıyla firmaların işçilerin sosyal haklarını mümkün olduğu kadar ileri bir düzeyde daraltmaları insan kaynakları yönetimi olarak sunulmaktadır. Oysa piyasa kendini düzenlerken, toplumu da yıkıcı etkileriyle sarsmaktadır. Bu etkilerle en çok sarsılan da işçi sınıfı olmaktadır. 1980 sonrasında itibaren günümüze kadar neo-liberal politikaların en yoğun biçimde uygulandığı dönemde işçi sınıfı hakları giderek artan bir şekilde kısıntıya uğratılmış, emeklilik, sağlık ve kaza sigortaları kapsamı küçültülmüş ve diğer yardımlar sosyal reform adı altında her açıdan daraltılmıştır. Sonuç olarak, sosyal politika ve sosyal hakların sosyal niteliği, serbest piyasa kurallarına terk edilmiştir ve bu nedenle de bundan en çok zarar gören işçi sınıfı olmuştur. Zararın en temel örnekleri olarak iş kazaları ve meslek hastalıklarındaki artış verilebilir.

SOSYAL GÜVENLİK SORUNU OLARAK İŞ KAZALARI

Sosyal devletin temel ödevlerinden biri de insan kişiliğinin maddî ve manevî anlamda gelişebilmesi için gerekli koşulları hazırlamaktır. Dolayısıyla devletin en önemli görevi insanın yaşama ve beden bütünlüğü hakkını güvence altına almaktır. Devlet, Anayasa’da böyle bir ilke benimsememiş olsa dahi, kişilerin yaşama ve beden bütünlüğünü korumak zorundadır, çünkü bu zorunluluk onun kuruluşundaki en temel amaçlardan kaynaklanmaktadır. İş güvenliği hakkı, Anayasa’da bireylere tanınmış olan yaşama, beden bütünlüğünü koruma ve sağlık haklarının uzantısıdır. İş güvenliği önlemleri, işyeri tehlikeleri sonucu işçilerde ortaya çıkabilecek ölüm, sakatlık ve meslek hastalıklarını önlemeyi amaçlar. Bu nedenle devlet, bireylerin yaşamını ve sağlığını güvence altına almak amacıyla kişinin yaşamını tehdit eden tehlikeleri önlemek zorundadır. Bu onun anayasal bir görevidir ve bu sebeple işçilerin işyerlerindeki güvenliği sağlamak devletin sorumluluğundadır. Örneğin İş Yasası’na göre, ‘bir işyerinde işçilerin yaşamı bakımından o iş yerinin tesis ve tertiplerinde, çalışma metot ve şekillerinde, makina ve cihazlarında .... tehlikeli bir durumun varlığı saptanırsa, işyeri bu tehlike giderilinceye kadar üç kişilik bir komisyon kararı ile kapatılabilir. Atilla Dicle’nin belirttiği gibi, ‘İş Yasası’nda kurulması öngörülen bu komisyon, sahip olduğu yetkiler bakımından son derece önemlidir ve endüstriyel demokrasiye doğru atılmış güçlü bir adımdır (1980: 260).’

İş güvenliği hakkının sağlanmadığı bir ortamda, kişinin en temel haklarından olan yaşam ve beden bütünlüğü hakkı sadece kağıt üzerinde kalmaya mahkûmdur. Bu nedenle iş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenmesi, insan yaşamına saygının gereği olarak son derece önemlidir. Süzek’in de belirttiği gibi “iş güvenliği hakkının, diğer tüm hak ve özgürlüklerden önce gelen yaşama hakkı ile bağlantısı, kuşkusuz sorunun önemini ve bu alanda devlete düşen ivedi görevi başka bir kanıtı gerek kalmaksızın gösterecek niteliktedir (1985: 22).

Günümüzde, sosyal güvenlik konusunda yaşanan sıkıntılar ve sosyal güvenlik sistemi ile ilgili olarak siyasi iktidarların öncelikle yapması gerekenlerin aciliyeti her alanda dile getirilmektedir. Batılı anlamda çağdaş ve modern devletin, vazgeçilmesi mümkün olmayan görevlerinden birisi, vatandaşlarının geleceğinden emin olmasını sağlayabilecek bir sosyal güvenlik sisteminin oluşturulması ve adalet duygusu göz önünde bulundurularak bunların uygulanmasıdır. Küreselleşmenin etkisinde yaşanan en önemli sorunlardan biri haline gelen sosyal güvenlik, Türkiye’de ve birçok ülkede taşıdığı önem nedeniyle çok tartışılan ve yeni yöntem ve çareler aranan bir konu haline gelmiştir. Ancak, sosyal güvenliğin yanında işyeri güvenliği ve işçi sağlığı da kesinlikle gözardı edilmemesi gereken konulardır.

Günümüzde bireylerin ayakta kalabilmesi için sosyal güvenlik çok önemli bir ihtiyaçtır ve bir sosyal haktır. Bu konudaki sorunların gelecek yıllarda daha da büyümesi, ağırlaşan toplumsal sıkıntıları çözümsüz hale getirecektir. Bu konuda gözlenen durum, sorunun ciddiyetini gözler önüne sermektedir ve derhal akılcı önlemlerin alınmasını gerektirmektedir. Konu ile yakından ilgilenenler, siyasi iktidar-kapitalist-işçi üçgeni, bu konuda bir takım görüşler sunmaktalar; ancak üç grubu içeren bu sorun kapsamında siyasi iktidar ve kapitalist sınıfının sesi kuvvetli bir biçimde duyulurken, işçi sınıfının sesi cılız bırakılmıştır. Bunun en önemli nedeni, 1982 Anayasası ve onun ardından gelen, ülkede iş hukukunu ve sosyal güvenlik hukukunu düzenleyen 2821 ve 2822 sayılı yasalardır. 1961 Anayasası’nın topluma çok geniş haklar ve özgürlükler sunduğu, toplumun bunlara hazır olmadığı ve bu Anayasa’yı kaldıramadığı ileri sürülerek birçok alanda olduğu gibi çalışma yaşamında da katı sınırlamalara gidilmiştir. 1961 Anayasası sonrasında 1963’te kabul edilen 274 sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 sayılı Toplusözleşme, Grev ve Lokavt Kanunları 1980 askeri darbesi ve ardından gelen askeri rejim sonucu kurulan Meclis eliyle yürürlükten kaldırılmıştır. Neden olarak da söz konusu kanunların işçi sınıfına devlet eliyle çok geniş özgürlükler verdiği görüşü gösterilmiştir. Ardından da toplumdaki diğer özgürlükler alanında olduğu gibi ilk sınırlandırılan hak ve özgürlükler işçi sınıfının hak ve özgürlükleri olmuştur.

Türkiye’de gemi inşa sanayinin oluşması, 1980 sonrası döneme rastlamaktadır ve bunu döneme damgasını vuran neo-liberal politikaların etkisine bağlamak mümkündür. 1980 sonrası dönemde ve özellikle 1990 sonrasında gemi inşa sanayi, nitelik değiştirerek ticaret sermayesini sanayi sermayesine kaydıran, eskiden armatör olup sonradan tersaneci olan grubun elinde yükselişe geçmiştir. Kârlılık ve rekabeti sürdürmeyi en ön planda tutan bu grup, İstanbul Tuzla’da yoğunlaşarak istihdam konusunda sorun yaşamamışlardır ve aksine bu açıdan oldukça rahat bir konumdadırlar. Bu yeni doğan gemi inşa sektörü, darbe sonrası yeni bir döneme giren ekonomide hem devlet hem de kapitalistler açısından esnek bir biçimde kurgulanmıştır. Gemi inşa sektörü yasalarca çok sıkı teknik sınırları olan ve uzmanlaşmayı gerektiren bir sektör olmasına rağmen taşeronluk sistemi diğer sektörlerde olduğu gibi özellikle gemi inşa sektöründe ve dolayısıyla Tuzla’da da kurumsallaştı. Bunun sonucunda gemiyi üreten ve gerçekten işi yapan sınıfın üyesi olan işçiler, uygulanan istihdam rejimi nedeniyle bölündü ve taşeronların sınırlarını çizdiği ve yönettiği bir alanda sömürünün beklenen ve planlanan bir parçası oldu. Tüm bu gelişmelerin doğal sonucu da günümüzde yaşanan üzücü tablodur. Yaklaşık bir yıl gibi kısa bir süre içinde yüzün üzerinde işçinin ölümüyle sonuçlanan

bu karanlık tablo, Türk medyası tarafından farklı biçimde ele alınmış olsa da, siyasi iktidar yanlısı İslamcı sağ basın dışında, medya bu konuya ağırlık vermiş, ve bu durumda yasalar gereğince hükümetin bu ölümleri engellemek üzere harekete geçmesini sağlayacak şekilde baskı oluşturulması sağlanmıştır.

Günümüzde işçilerin yaşam hakkını tehdit eden çalışma şartları sonucunda meydana gelen ve çoğu kez ölümlerle sonuçlanan iş kazalarında ve işçilerin sağlığını ve yaşamını tehlikeye atan meslek hastalıklarında gözlenen artışın nedeni, sınırlandırılan hak ve özgürlüklerdir. İşçi sınıfı işveren karşısında hem ekonomik açıdan hem de kanunlar aracılığıyla susmaya mahkûm edilmiş ve bugün kendisinin bir sınıf olduğunun farkında dahi değildir. Uygulanan neo-liberalpolitikalar sonucunda, günümüz işçisi işten atılma tehdidi karşısında işverenin tüm emirleri ve uygulamalarına itaat etmek zorunda kalmaktadır. Bu çalışma örneğinde de bakıldığında Tuzla tersanesinde çalışan işçiler, işveren tarafından emredilen ve aynı zamanda yaşamlarına ya da sağlıklarına büyük tehdit oluşturan işleri yapmak zorunda olduklarını birçok kez dile getirmişlerdir. Söz konusu işleri yapmadıklarında, işten atılma durumu ile karşı karşıya kalacaklarını ve ekonomik kriz ortamında tekrar iş bulmalarının imkânsız olduğunu vurgulamışlardır.

ÇALIŞMANIN AMACI

Genel hatlarıyla bakıldığında iş kazası işçinin, işyerinde, işyeri dışında veya işverenin işyeri dışındaki bir işinde meydana gelen ve işçiye zarar veren olaylardır. Bir olayın iş kazası sayılması için işçinin olay anında hemen bir zarara uğraması şart değildir. Kaza anında bir belirti görülmeyebilir. Ancak sonradan ortaya çıkan bedeni ve ruhi rahatsızlıkların kazaya bağlı olduğu doktor raporu ile tespit edilirse, üzerinden yıllar geçse bile, bu kaza iş kazası olarak değerlendirilir. İş kazası nedeniyle SSK Bölge Müdürlüğü'ne başvurulduktan sonra SSK hemen olay yerine müfettişlerini göndermek zorundadır. Müfettişlerin tuttuğu rapora göre olayın iş kazası olup olmadığına karar verilir.

Sosyal Sigortalar Kanunu hükümlerine göre, iş kazası tanımı aşağıda maddeler halinde belirtildiği gibi yapılmıştır:

- a) Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada,
- b) İşveren tarafından yürütülmekte olan iş dolayısıyla,
- c) Sigortalının işveren tarafından görevle başka bir yere gönderilmesi yüzünden asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,
- d) Emzikli kadın sigortalının çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda,
- e) Sigortalının işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere toplu olarak götürülüp getirilmeleri sırasında

meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedence veya ruhça arızaya uğratan olaya iş kazası denilmektedir.

Görüldüğü üzere kanun, iş kazası tanımını genel hatlarla değil, aksine geniş bir çerçevede işçi lehine yapmıştır. Ancak, uygulamaya gelindiğinde, kanun koyucunun dikkatle oluşturduğu bu tanıma rağmen, tablonun hiç de iç açıcı olmadığı görülmektedir. Son yıllarda iş kazaları büyük oranda ölümlerle sonuçlanmakta ve bunların en yoğun yaşandığı yerlerden biri de Tuzla tersaneleridir. Dolayısıyla, iş kazası sonucu ölü sayısı arttıkça bu konu yazılı basında detaylı bir biçimde dile getirilmekte ve Türkiye'nin gündemine damgasını vurmaktadır.

Bu çalışma, 1982 Anayasası sonrası çıkarılan ve iş yaşamını düzenleyen yasaların işçi haklarını kısıtlayıcı nitelikleri nedeniyle günümüzde yaşanan sancılı ortamın altında yatan birincil etkileri vurgulamayı amaçlamaktadır. Bunu vurgularken Tuzla tersanelerinde yaşanan iş kazaları ve ölümler örnek olarak alınıp yazılı basın kapsamında içerik analizi yöntemiyle incelenmektedir. Tuzla tersanelerindeki ölüm haberleri ana akım gazetelerden Hürriyet ve Sabah, sol akımı temsilen Cumhuriyet ve İslamcı görüşü temsilen de Zaman gazetelerindeki haberler ve makaleler kapsamında değerlendirilmektedir. Söz konusu gazeteler incelendiğinde, iş kazası ve meslek hastalığı oranlarındaki artışın nedenleri dört ana temel başlık altında incelenmektedir.

(i) 1980 sonrasında Türkiye'de uygulanan neo-liberal politikalar sonunda, yoksulluğun artışı ve işçilerin çalışmakta olduğu bir iş varken bir diğer iş arma ve bulma ümidinin olmaması sonucunda, hali hazırda çalıştığı işverenin tüm taleplerini ölüm riski taşısa da yerine getirmesi;

(ii) 1980 askeri darbesi sonrasında hazırlanan 1982 Anayasası ve ardından yürürlüğe giren ve iş yaşamını düzenleyen yasalarda reform adı altında, işçi hak ve özgürlüklerinde meydana gelen deform yani bozulma

(iii) Yine aynı dönemde hem askeri darbe hem de Dünya Bankası ve IMF'nin Türkiye'de uygulamaya koyduktuğu yapısal uyum politikaları sonucu, gücü azaltılıp siyasi iktidarların eline teslim edilen zayıflatılmış sendikacılık;

(iv) Sınıf bilinci yok edilen ve siyasi iktidarların talepleri doğrultusunda hareket eden işçi sınıfı.

TERSANELERDEKİ ÖLÜM ORANLARI VE GAZETELERİN TUZLA ÖLÜMLERİNİ YANSITMA ŞEKİLLERİ

Türkiye İstatistik Kurumu, 2006-2007 İş Kazaları Araştırma sonuçlarına göre, Türkiye'de son 12 ayda bir işte çalışmış olanların yüzde 2,9'u iş kazası geçirdi. Bu oran, erkeklerde yüzde 3,6 iken, kadınlarda yüzde 1,3 olarak hesaplandı. Toplam iş kazası geçirenlerin yüzde 86,8'ini erkekler oluşturdu. Bu oranın erkekler açısından yüksek oluşu, Türkiye'de kadının ücretli işgücüne katılım oranının çok düşük olması olarak açıklanabilir. Hatta bu oran Avrupa'dakinin yaklaşık yarısı düzeyindedir ve dolayısıyla iş kazası geçirenlerin büyük bir çoğunluğu, erkek olarak görülmektedir. Ayrıca iş kazalarının en yüksek olduğu sektör yüzde 10.1 ile maden iş kolunda ve taş ocaklarında yaşanmaktadır. Bu nedenden dolayı da iş kazası bağlamında erkek işçilerin oranı daha yüksek çıkmaktadır.

Çalışma kapsamında Tuzla tersaneler bölgesine bakıldığında, örneğin 2007 yılı Ağustos ayından itibaren seksen gün içinde, sekiz işçinin, yaşamını yitirdiği görülmektedir. Bunun sonucunda görünmez olan iş kazaları kamuoyunun gündemine açık bir biçimde geldi. Tersanelerde gelişen durumlar ve kazaların artış oranı sorgulanmaya başlandı. Başlangıçta iddialar işverenden yana, "işçilerin bilgisizliği ve eğitimsizliği" gibi yanıtlandı. Gazeteler ilk başta bu tersanelerdeki iş kazası sonucu ölümlerin gerçek nedenlerini açıklamak yerine, tersanelerin ne kadar modern yapılar olduğunu vurguladılar. Ancak daha sonra sadece "deneyimsiz işçiler" değil eğitilmiş ve deneyimli tekniker ve mühendislerin de iş kazası sonucu ölümleri meydana gelince ve buna işçi ölümü sayısında durdurulamayan bir artış eklenince bu konuya bakış açısı değişti.

Yukarıda söz edilen dört neden sonucunda, günümüzde yaşanan iş kazası sonucu ölüm ve yaralanmalar ya da meslek hastalıklarında görülen artışlar uygulanan ekonomik ve siyasi politikaların kaçınılmaz sonuçlarıdır. Tuzla tersaneleri örneğine bakıldığında yüksek sayıda iş kazası sonucu ölümler doğal sürecin birer parçaları olarak gösterilmektedir. Örneğin yaşanan ekonomik kriz ve tersaneler arasındaki ilişki, Gelibolu Tersanesi Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Aksoy tarafından Hürriyet gazetesinde işveren bakış açısıyla yapılan bir açıklama ile işçilerin yoğun şekilde işten çıkarılmalarını vurgulamaktadır:

"Özellikle Tuzla'da 2013 yılına kadar sipariş alan tersanelerin bu siparişleri ellerinde kalmıştır. Tersanelerin yüzde 70'i durma noktasına geldi. Krizin çözümünü işçi çıkartmakta buluyorlar. Son bir aydır işten çıkarmalar iyice hız kazandı. Elimizde yapılmak üzereyken, iptal edilen pek çok gemi projesi var (13.05.2009)."

Diğer yandan, aynı ilişkiye işçi sendikası gözüyle bakıldığında, durumun vehameti açıkça görülmektedir. Sabah gazetesi, Liman Tersane Gemi Yapım ve Onarım İşçileri Sendikası Başkanı Cem Dinç'in tersanelerdeki ölüm olaylarının 2009 yılında yeniden başlamasına ekonomik krizin neden olduğunu ve buna ek olarak taşeron sisteminin de kriz ile birlikte ölümlerin artmasına yol açtığı haberine uzun bir şekilde yer vermekte:

"Bir dönem ölümler durmuştu. Ama krizle birlikte tekrar artmaya başladı. 2009'un ilk 6 ayında 7 kişi öldü, sürekli ölümler artıyor. Artışın nedeni buradaki taşeronluk sistemi. Yasada işçi sağlığı ve işçi güvenliği bölünemez deniyor ama şu anda ana firmalar yasadışı bir şekilde taşerona veriyor. Taşeron bunları sağlayacak kurumsal güçte değildir. Bu da ölümlere neden olur (10.06.2009)."

Bu durumda kriz tablosu içinde bu kadar yoğun işten çıkartmalar yaşanırken, işçilerin yaşama hakkını ellerinden alacak işlerde çalışmaları ve işverenin tüm taleplerini yerine getirmeleri kaçınılmaz olmuştur. Bu talepler sonucu meydana gelen ölümlerin en dokunaklısı ise işçilerin kum torbası olarak test amacıyla kullanılıp işçilerden üçünün denizde filika içinde ölmesi ve 16 işçinin yaralanmasıdır. Bu habere en geniş yer veren Radikal kazayı resimlerle de anlatırken işçilerin birer kobay gibi kullanılmalarını şöyle dile getirmiştir:

"Normalde kum torbalarıyla yapılması gerektiği kaydedilen test için 19 işçi, üstü camla kaplı sala bindirildi. İşçiler hazır olunca salın, halata bağlı koluna basıldı. Hızla fırlayıp halattan kurtulan sal, denize sert bir şekilde, ters dönerek düştü. Düşmenin etkisiyle camları patladı ve içine su doldu. Emniyet kemerleri bağlı halde oturan ve çıkabilmek için suyla boğuşan işçilerden üçü boğulma ve ezilme sonucu öldü. Kazadan sonra fabrika önünde toplanan bir grup işçi de sloganlar attı (11.08.2008)."

Olaydan iki gün sonra Radikal gazetesi, Tuzla tersanelerinde çalışan işçiler ile yaptığı görüşmelere çok uzun bir biçimde yer vererek işçilerin kobay olarak kullanılmalara ve kullanılan can kurtarma filikalarının Çin malı ucuz filikalar olmasına ve tersanelerde insan hayatının ne kadar değersiz olduğuna dikkat çekiyor:

“Olaydan sonra bir işçi korkunç iddiada bulundu: ‘kobay olmayı kabul etmeyenler işten atılıyor.’ Adını açıklamak istemeyen bir işçi, ‘başka bir tersanede çalışıyorum. Bu tür testlerde insanlar içine bindirilip testler yapılıyor. Binmek istemeyenler başka şeyler bahane edilerek işten çıkartılıyor. Bu şekilde daha önce bir iki arkadaşımın çıkarılışına şahit oldum. Düşünün bir araç 200 kilometre ile giderken bir duvara tosluyor. Kimse zevk olsun diye binmez’ diye konuştu (13.08.2008).”

Son bir yılda Tuzla tersanelerinde yaşanan ve bir yıl içinde yüzden fazla işçinin ölümüyle sonuçlanan iş kazalarına incelenen gazeteler arasında en çok Cumhuriyet, Radikal, Hürriyet ve Sabah yer vermişlerdir. Bu dört gazete dikkatle incelendiğinde, Radikal’ın her bir haberinin bir kaç paragraftan oluşan uzun haberler olduğu, diğer üç ana akım gazetenin ise Tuzla ölümleri haberine sıklıkla yer vermelerine rağmen, haberlere nispeten daha kısa bir şekilde yer verdikleri saptanmıştır. İslamcı sağı temsilen incelenen Zaman gazetesi, Tuzla ölümlerine hiç yer vermediği gibi, yüksek sayıda ölümler yaşanan Tuzla’da alkışlar arasında Türk Bot’u açılışına 1 Mayıs’ın hemen ardından gelip konuşma yapan Başbakan Erdoğan’ın alkışlarla karşılanması haberini 4, büyük resim eşliğinde yer ayırarak vermiştir. Haberin başlığı ‘denizden geldi’ Başbakan Erdoğan’ın Amerikan tarzı abartılı ve parlak açılış törenlerini andırırken, askeri bir ihaleyi alan özel tersane Dearsan, milli savunma sanayi ve milli gemi inşa sanayi işbirliği yüceltilerek milli gemi projesi kutlama haberi Tuzla tersanelerindeki ölüm ve yaralanmaların adını bile andırmayacak şekilde önde geliyordu:

“Başbakan Erdoğan törenin yapılacağı tersaneye botla geldi. Başbakan Erdoğan’ı yapımı devam eden geminin üstünde bekleyen işçiler, Erdoğan’ın gelmesi ile birlikte sevinç tezahüratlarında bulundu (03.05.2008).”

Bu bir Cumartesi, yani bir tatil günüdür ve ayrıca zaten tersane alanına giriş çıkışın tam anlamıyla kontrol altında olan bir bölge olmasına rağmen, Zaman gazetesi çok sayıda işçinin sanki spontane olarak oradalmış görüntüsünü habere eklediği resimlerde ve haberin içeriğinde Başbakan ve diğer erkanın işçilerin alkışlarıyla karşılandıkları şeklinde vermesi Raşit Kaya’nın vurguladığı medya-siyasi iktidar-sermayedar füzyonunun tam bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır (2009). Tuzla’daki milli gemi projesinin açılış töreninde Başbakan Erdoğan’ı alkışlayarak el üstünde tutan işçiler, Zaman gazetesinde yer alırken, aynı dakikalarda Başbakan ile Tuzla’daki iş güvenliği işçi sağlığı konusunu konuşmak için tersane önüne gelip büyük istek ve ısrarla bekleyen işçiler ve Limter-İş sendikacılarının gözaltına alınmalarına aynı gazetede hiç değinilmemiştir.

Aynı günlerde Tuzla ölümlerinin her gün artan sayıda Türk gazetelerinde uzun uzun yazıldığı ve genellikle geniş yer verildiği dönemde Zaman gazetesi Başbakan Erdoğan’ın tersane açılış töreninde işçiler tarafından alkışlanarak karşılandığını yazarken, Cumhuriyet gazetesi ise Sanayi Bakanı Zafer Çağlayan’ın Tuzla tersanelerindeki ölümleri ‘tersanecilik sektöründe dünyanın 8. büyük ülke ve mega yat üretimine de üçüncü ülke durumda olmamızı engellemek için dış mihraklar tarafından yapılmış bir provakasyon’ nitelenmesine yer vermiş ve bu nitelermeyi ağır bir şekilde eleştirmiştir:

“Tuzla’daki kazaların sorumluluğu ne olduğu belirsiz dış mihraklarla anlatılamayacağı gibi... işçilerin baret, emniyet kemeri gibi koruyucu donanımları kullanmayı reddettikleri ya da dikkatsizliklerinden de kaynaklandığı gibi nedenlerle geçiştirilemeyecek kadar ağır! (26.05.2008)”

Ayrıca Bakan Çağlayan’ın dış mihraklar analizine ek olarak Radikal gazetesi de yine bir devlet görevlisi olan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na bağlı İş Sağlığı ve Güvenliği Müdürü Kasım Özer’in Tuzla Komisyonu’na yaptığı açıklamaları devletin, işçinin en temel hakkı olan yaşama ve sağlığına nasıl bir gözle baktığını açıklamaktadır:

“Tersanelerde sanki facialar varmış gibi gösteriliyor...Bu iş, başka nedenlerle gündeme getiriliyor, tersanelerdeki kazaların artması, işin kötü olduğundan değil, işçi sayısının son 2 yılda artmasından kaynaklanıyor... Eğitimsiz işçiler yüksekte düşüp ölüyorlar, köylüler, tarlayı bırakıp yirmi metreye çıktıklarında düşüyor, ölüyorlar (09.05.2008).”

Müdür Özer’in eğitimsiz, yani köylü işçiler hakkındaki açıklamaları Bakan Çağlayan’ın açıklamalarına eklenince devletin temel ödevi olan bireylerin yaşama hakkına nasıl bir gözle baktığı ve işçi sınıfını nasıl nitelendirdiği ayrı bir detaylı çalışma konusudur ve dolayısıyla küreselleşmenin Türkiye’de estirdiği vahim rüzgarların çok açık bir göstergesidir.

SONUÇ

Küreselleşmenin olumlu yanı olarak görülen hızlı teknolojik gelişme, insanın refahına hizmet ederken, işçi hayatı ve çevre açısından önemli tehlikeler oluşturmaktadır. Sanayileşmenin yoğun olarak yaşandığı 20. yüzyıl makineleşme, kimyasal maddelerin neden olduğu meslek hastalıkları ve hatta iş kazalarının işçiyi her an tehdit edecek oranda yükseldiği bir yüzyıl olarak anılmaktadır. Üretim sürecine giren her yeni araç, gereç, makine, işçi sağlığı ve işyeri güvenliği açısından tehdit oluşturmaktadır. Küreselleşme sonucu yükselmesi

beklenen refah, işçilerin ödediği fatura ile ortaya çıkmaktadır. Bu fatura öncelikle insanlık adına çevre kirlenmesi olarak, sonra da işçi sınıfı adına iş kazaları ve meslek hastalıkları olarak kesilmektedir.

Aslında sağlıklı kalkınma ve refahın ön şartı, sağlıklı çalışma ortamı ve çevresi yaratmak olmalıdır. Yaşama hakkı insanın en temel hakkıdır. ILO kaynaklarına göre, ne yazık ki her yıl 1.2 milyon kadın ve erkek iş kazaları ve meslek hastalıkları dolayısıyla hayatını kaybetmektedir. Türkiye’de ise durum sürekli vurgulanması gereken bir şekilde iç karartıcıdır. Dolayısıyla Tuzla tersanelerindeki iş kazası sonucu yüksek ölüm oranları üstüne gidilip, çareler bulunması gereken acil bir durumu göstermektedir. Bu amaçla da bu çalışma Türk yazılı basınının olaya bakış açısını sergilemektedir. Çalışmada incelenen 3 farklı gruptan oluşan gazeteleri temsilen ortanın solunda Cumhuriyet, ana akım gazetelerden Hürriyet, Sabah ve Radikal ve ortanın sağında islamcı görüşten Zaman gazetelerinin Tuzla ölümlerini farklı şekillerde yansıttıkları sonucuna varılmıştır. Zaman gazetesi Tuzla tersanelerindeki işçi ölümlerine hiç değinmezken, siyasi iktidar yanlısı tutumuyla örtüşecek biçimde Tuzla ile ilgili olarak yaptığı tek haber Başbakan Erdoğan’ın milli gemi törenine denizden gelerek katılması ve erkân ile birlikte işçiler tarafından alkışlarla karşılanması ve hatta işçilerin bağrına bastığı bir Başbakan ve erkân olarak yansıtılmasıdır.

Çalışmada incelenen diğer gazetelerin tümünün konuya çok ağırlık verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Tuzla’da iş kazaları sonucunda ölümlerin yaşanması neticesinde olayların hemen ardından bir kaç gün süreyle gazetelerin konuya değindikleri, kamuoyu oluşturmak için çaba harcadıkları ve hükümetin harekete geçip yasaların uygulanması konusunda baskı oluşturdukları gözlemlenmiştir. Bu gazeteler içinde özellikle Radikal uzun paragraflardan oluşan yoğun haberler vermiştir. Bu gazetelerin çoğu haber içerikleri ve başlıklarında Tuzla ölümleri gibi bir dil kullanırken, Hürriyet daha ağır bir nitelemeyle, cinayet ve ölüm tersaneleri gibi kelimeler kullanmayı tercih etmiştir. Oluşan tüm bu baskının da etkisiyle komisyonlar kurulmuş ve hapis cezası da dâhil olmak üzere sorumlular cezalandırılmıştır. Ama sorun halen ortadadır ve Tuzla tersanesindeki işçiler geçmişteki sorunlarıyla yine başbaşadır. Sorun Bakan Çağlayan’ın dış mihraklara dayandırmayacağı kadar büyük bir sorundur. Ya da sorun işçilerin baret veya emniyet kemeri gibi koruyucu donanımı kullanmayı reddetmeleri gibi ve hatta daha da ileri giderek dikkatsiz ve tarladan çıkıp işçiye dönüşen eğitimsizler ordusundan oluşmaları gibi açıklamalara da bağlanamayacak kadar büyük bir sorundur.

Tuzla’da yaşanan iş kazalarının ve bunların sonucunda giderek artan ölen işçi sayısının temel olarak çeşitli ekonomik ve siyasal nedenleri vardır. En temel ekonomik neden, 1980 sonrası uygulanan neo-liberal politikalar sonucu, işçi sınıfının yoksullaşması, görünürlüğü yitirmesi ve iş bulamama kaygısı ile işverenin her türlü talebini camı pahasına da olsa yerine getirmesidir. Siyasal nedenlerin en önde geleni ise siyasal iktidarın, küreselleşmenin etkisiyle birlikte küresel tekellerle uluslararası pazarda yer almak ve yerini sürdürülebilir kılmak ve hatta pazar payını arttırmak isteyen sermayedarlar ile el ele işçileri sınıf bilincinden yoksun bırakması ve sendikacılığın siyasal iktidarın eksenine altına alınarak görünürde var olan ama işlevini tamamen yitirmiş bir duruma düşürülmesidir.

Tuzla örneği özel olarak incelendiğinde bu bölgede yaşanan ve sayısı çok yüksek olan iş kazaları sonucu ölüm ve yaralanmaların temel nedenleri esnek üretim, kayıtdışılık, taşeronlaşma ve dolayısıyla sermayedarın iş güvenliği harcamalarını kâr maksimizasyonunun önünde bir engel olarak görmesidir. Esnek üretim sonucu işçiler, yasal çalışma sürelerinin çok üzerinde çalıştırılmaktadırlar ve bu durum doğal olarak iş kazası riskini arttırmaktadır. İkinci olarak, kayıtdışılık sonucu işçiler sigortasız ve geçici olarak tersanelerde çalıştırılmaktadırlar ve bu da onları işveren karşısında tamamen güçsüz bırakılmakta ve çalışmada incelenen gazete haberlerinde de söz edildiği gibi, onlar kobay olarak testlerde kullanılmaktadırlar. Son olarak da taşeronlaşma sonucu, yasalar gözardı edilmekte ve iş güvenliği ve işçi sağlığına ilişkin harcamalar sermaye kesimi tarafından kâr maksimizasyonuna karşı bir tehdit olarak görüldüğü için iş kazaları oranı her geçen gün hızla artmaktadır. Bu önemli soruna çözüm olarak iş güvenliği için öncelikle teknik alt yapı oluşturulmalı, iş güvenliği yatırımları artırılmalı, taşeronluk sistemi ortadan kaldırılarak tersane işçileri için sıkı yasal denetimler aracılığıyla sağlıklı bir çalışma ortamı sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Cumhuriyet, 26.05.2008

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, 2006 Yılı İstatistikleri, http://www.isggm.gov.tr/konsol/upload/ssk_ist_2006.pdf, Erişim Tarihi: 07.04.2009

Dicle, Atilla (1980), Endüstriyel Demokrasi ve Yönetime Katılma, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, s. 260

Esin, Pars (1982), İş Bölümü, Yabancılaşma ve Sosyal Politika: Kuramsal Bir Yaklaşım, Ankara, S.B.F. Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi

Hürriyet, 13.05.2009

Kaya, A. R. (2009). İktidar Yumağı. Medya – Sermaye – Devlet, Ankara, İmge Kitabevi.

Radikal, 11.08.2008, 13.08.2008 ve 09.05.2008

Sabah, 10.06.2009

SHD Hak İhlalleri Raporu, Ocak 2007, <http://www.sosyalhaklar.org/raporlar/ocak2007.pdf> s.16, Erişim Tarihi: 07.04.2009

Süzek, Sarper (1985) “İş Güvenliği Hukuku”, Savaş Yayınları, Ankara, s. 22.

Talas, Cahit (1983) “Sosyal Ekonomi”, Sevinç Matbaası, Ankara, s. 14.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “İş Kazaları ve İşe Bağlı Sağlık Problemleri Araştırması”, 2006-2007, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=3916>, Erişim Tarihi: 07.04.2009

Zaman, 03.05.2008